

دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی

گروه حسابداری

پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد

عنوان:

بررسی رابطه سودآوری نقدی و تعهدی جاری با نسبت‌های
سودآوری آتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق
بهادار تهران

استاد راهنما:

دکتر محسن دستگیر

پژوهشگر:

ایوب احمدی

دی ماه ۱۳۸۸

۱- مقدمه

صورت‌های مالی یکی از ابزارهای اساسی برای تصمیم‌گیری اعتباردهندگان، مدیران، سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان می‌باشد. در بازار رقابتی امروز، موفق‌ترین افراد، اشخاصی هستند که بهترین تجزیه و تحلیل از ابزارهای موجود برای تصمیم‌گیری را داشته باشند.

یکی از ابزارهای مهم برای تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی، نسبت‌های مالی می‌باشد. از جمله نسبت‌های مالی بسیار مهم و مورد توجه تحلیلگران، نسبت‌های سودآوری می‌باشد.

بررسی و مقایسه اثرات مختلف اقلام نقدی و تعهدی بر مواردی از جمله سودآوری مدیریت، ارزش سرمایه، کیفیت سود و بسیاری از متغیرهای دیگر، سهم بسزایی از ادبیات تحقیق را به خود اختصاص داده است. (نیکول و ویلسون^۱، ۱۹۸۸، پاترونی^۲، ۱۹۹۲، بارگستلر و دیچو^۳، ۱۹۹۷، بیور و نیکول^۴، ۱۹۹۸، زای^۵، ۲۰۰۱، دسای^۶، ۲۰۰۲ و فایرفیلد و همکاران^۷، ۲۰۰۷) بنابراین بررسی اثر اقلام نقدی و تعهدی بر نسبت‌های سودآوری می‌تواند کمک بسیار بزرگی به مدیران، سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان

1 -Nichol & Wilson

2 -Petroni

3 -Burgstahler & Dichev

4 -Beavor & Nichol

5 -Xie

6 -Desai

7 -Fairfield & Whisenant & Yohn

و حتی دولت باشد. از اینرو بر آن شدیم که به بررسی رابطه ارقام نقدی و تعهدی با نسبت‌های سودآوری بپردازیم.

در این فصل از پژوهش، ابتدا مسأله اصلی تحقیق، اهمیت و ضرورت آن مورد بحث قرار می‌گیرد. سپس اهداف تحقیق، کاربرد نتایج آن و فرضیات تحقیق مورد بررسی قرار گرفته و نهایتاً این فصل با توضیح مختصری از روش تحقیق به پایان خواهد رسید.

۲- تشریح و بیان موضوع تحقیق

روابط بین متغیرهای مستقل با وابسته در صورتی که اشتباه تجزیه و تحلیل شود، باعث گمراهی استفاده‌کنندگان خواهد شد. تحقیقات گذشته (اسلون^۱ ۱۹۹۶، بارث^۲ ۱۹۹۹، کولین و هریبار^۳ ۲۰۰۰، زای^۴ ۲۰۰۱ و ویسنانت و یوهان^۵ ۲۰۰۱) نشان دادند که ارقام تعهدی عملیاتی جاری و ارقام نقدی عملیاتی جاری در ارتباط با بازده دارایی‌ها و بازده خالص دارایی‌های سال آتی اختلاف پایداری دارند، اما اشتباهاً این اختلاف پایداری را به سود عملیاتی که صورت کسر این نسبت‌های سودآوری می‌باشد، نسبت می‌دادند، بنابراین بر آن شدیم که در صورت اثبات فرضیه‌های تحقیق حاضر، نشان دهیم که این اختلاف پایداری به سود عملیاتی سال آتی بر نمی‌گردد، بلکه به مخرج این نسبت‌های سودآوری یعنی متوسط دارایی‌ها و خالص‌دارایی‌های سال آتی برمی‌گردد و پشتوانه تئوریک این ادعا در بخش‌های آتی تشریح می‌شود. مهمترین فرآورده سیستم حسابداری به عنوان یک سیستم اطلاعاتی و زیر مجموعه سیستم اطلاعاتی مدیریت، گزارش‌های مالی است که مهمترین هدف آنها فراهم آوردن اطلاعات لازم برای ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری بنگاه اقتصادی است. یکی از ارقام حسابداری که در گزارش‌های مالی تهیه و ارائه می‌شود، سود خالص است که کاربردهای متفاوتی دارد.

1 -Sloan

2 -barth

3 -Collins & hribar

4 -xie

5 -whisenant & yohn

معمولاً سود به عنوان مبنایی برای محاسبه مالیات، عاملی برای تدوین سیاست‌های تقسیم سود و راهنمایی برای سرمایه‌گذاری و تصمیم‌گیری صحیح و بالأخره عاملی برای پیش‌بینی به حساب می‌آید. یکی از کاربردهای سود، استفاده از آن برای محاسبه‌ی بازده دارایی‌ها و یا بازدهی سرمایه به کار گرفته شده می‌باشد.

تحقیقات گذشته شواهدی را نشان داده است که بزرگتر بودن نسبت سودآوری تعهدی جاری به سودآوری نقدی جاری با عملکرد سودآوری پایین‌تر در سال مالی بعدی همراه است (اسلون^۱ ۱۹۹۶؛ کولینز و هریبارز^۲ ۲۰۰۰؛ زای ۲۰۰۱؛ چان، جیگادیش و لانکیشاک^۳ ۲۰۰۲؛ اسلون ۲۰۰۲؛ ریچاردسون^۴ ۲۰۰۲ و سلیمان و تونا^۵ ۲۰۰۲). نتایج اینگونه تحقیقات در سطح گسترده‌ای توسط مدیران به سودآوری نسبت داده می‌شد، اما این تحقیق می‌خواهد به این نتیجه برسد که ارقام تعهدی جاری دارای اثر معکوسی بر سودآوری سال آتی نیستند و پایداری کمتر ارقام تعهدی جاری نسبت به ارقام نقدی جاری با بازده دارایی‌ها یا بازده سرمایه به کار گرفته شده سال آتی به دلیل ارتباط مختلف این ارقام با مخرج کسر بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه به کار گرفته شده آتی می‌باشد یعنی ارقام نقدی و تعهدی جاری دارای ارتباط مختلفی با صورت کسر بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه به کار گرفته شده سال آتی ندارند.

۳- ضرورت انجام تحقیق

با توسعه‌ی فرهنگ سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار، به صورت تصاعدی بر تعداد سرمایه‌گذاران و به دنبال آن بر رقابت موجود افزوده می‌شود. ارزیابی سودآوری همواره مورد توجه اعتباردهندگان، مدیران، سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان بوده است.

1 -Sloan

2 -Collins & Haribar

3 -Chan, Jegadeesh & Lakonishok

4 -Richardson

5 -Soliman & Tuna

یکی از بهترین ابزارهای موجود برای تحلیل سودآوری صورت‌های مالی شرکت‌های مختلف و انتخاب بهترین سبد سرمایه‌گذاری، نسبت‌های سودآوری می‌باشد. مدیران نیز برای بهبود این نسبت‌ها می‌توانند اقدام به تحلیلشان بکنند، اما چگونگی بهره‌گیری از این نسبت‌ها بسیار مهم می‌باشد، زیرا این نسبت‌ها به خودی خود بی معنی هستند. همانطور که اشاره شد، می‌توان با بررسی رابطه ارقام نقدی و تعهدی و اثر این ارقام بر نسبت‌های سودآوری، بالاترین بهره را از این نسبت‌ها گرفت.

همانطور که قبلاً بیان شد تحقیقات گذشته اختلاف پایداری ارقام نقدی و تعهدی جاری با بازده دارایی‌ها و بازده خالص دارایی سال آتی را به سود عملیاتی نسبت می‌دادند و در این صورت گروه‌های استفاده‌کننده مخصوصاً مدیران افزایش ارقام تعهدی جاری را عامل کاهش سودآوری سال بعد می‌دانستند و بنابراین اقدام به کاهش ارقام تعهدی از طریق دستکاری ارقام تعهدی اختیاری می‌کردند، اما در تحقیق حاضر می‌خواهیم به این مهم بپردازیم که از آنجا که همبستگی ارقام تعهدی جاری با متوسط دارایی‌های سال آتی بسیار قوی‌تر از ارقام نقدی جاری می‌باشد، دارای همبستگی ضعیفی با نسبت‌های سودآوری سال آتی دارد.

سود همیشه مورد توجه اساسی سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان به عنوان گروه‌های مهم استفاده‌کننده از اطلاعات مالی بوده است زیرا بالا بودن کیفیت سود دارای فواید زیادی از جمله موارد زیر است:

- ارزش واقعی واحد تجاری را به اطلاع سرمایه‌گذاران می‌رساند (ریکول، ۲۰۰۴)^۱.
- استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی تصمیمات بهتری خواهند گرفت.
- موجب گسترش بازار سرمایه می‌شود موجب رشد اقتصادی بیشتر می‌شود.
- موجب تخصیص بهینه منابع می‌شود.
- موجب تمایل سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در کشوری دیگر می‌شود.
- هزینه سرمایه را کاهش می‌دهد (باتاکاریا، دواک، و ولکر، ۲۰۰۳)^۱.

- هدف چارچوب نظری را در فراهم کردن اطلاعات مفید برای استفاده‌کنندگان صورتهای مالی برآورده می‌سازد.

- ریسک را برای سهامداران و اعتباردهندگان کاهش می‌دهد (تای، ۲۰۰۴).^۲

بنابراین از آنجا که سود تا این حد می‌تواند مهم باشد، باید اثر و رابطه سایر متغیرهای مهم حسابداری از جمله ارقام نقدی و تعهدی با عملکرد سودآوری بررسی شود.

یکی از دلایلی که ما را بر آن داشت که به بررسی دلایل اختلاف پایداری ارقام تعهدی و نقدی عملیاتی جاری با بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه دوره آتی بپردازیم، اصلاح بینش مدیران نسبت به این اختلاف پایداری بود، زیرا همانطور که پیشتر بیان شد، مدیران بر اساس نتایج تحقیقات گذشته تصور می‌کردند که پایداری کمتر ارقام تعهدی عملیاتی جاری با نسبت‌های سودآوری دوره آتی به پایداری کمتر ارقام تعهدی عملیاتی جاری با سود عملیاتی دوره آتی برمی‌گردد و بر اساس این تصور اقدام به استخراج ارقام تعهدی عملیاتی می‌کردند که این کار نه تنها سود عملیاتی دوره آتی را افزایش نمی‌دهد (جنیفر و اسمیت، ۲۰۰۷)^۳، باعث کاهش شدید کیفیت سود نیز خواهد شد که باعث گمراهی تمامی تصمیم‌گیرندگان خواهد شد (هیلی و وال، ۱۹۹۹).^۴

۴- اهداف اساسی انجام تحقیق

یکی از علائم توسعه اقتصادی در هر کشوری، بورس اوراق بهادار می‌باشد. شرکت‌ها به منظور تأمین مالی و سرمایه‌گذاران به منظور سرمایه‌گذاری از این بازار استفاده می‌کنند. از جمله دلایلی که باعث گرایش مردم به سرمایه‌گذاری می‌گردد، افزایش ثروت است و یکی از راه‌های رسیدن به این هدف، کسب بازدهی مناسب از دارایی‌ها و خالص سرمایه می‌باشد.

1 -Battacharya, Daouk, and Welker

2 - Thai

3 -Jennifer & Smith

4 -Healy & Wahlen,

هدف اساسی این تحقیق، کمک به سرمایه‌گذاران و مخصوصاً مدیران برای رسیدن به بهترین سطح از بازده دارایی‌ها و به دنبال آن دستیابی به بالاترین بازده از خالص دارایی‌ها می‌باشد. از دیدگاه کناری (۲۰۰۱) نتایج اینگونه تحقیقات می‌تواند در سطح گسترده‌ای برای استخراج انتخابی ارقام تعهدی برای تغییر در نسبت‌های سودآوری مورد استفاده قرار گیرد.

۵- فرضیه‌های تحقیق

در این تحقیق ما قصد داریم نشان دهیم که اختلاف پایداری ارقام تعهدی و نقدی در ارتباط با نسبت‌های سودآوری یعنی بازده دارایی‌ها و بازده خالص دارایی‌های عملیاتی دوره‌ی مالی بعد، به دلیل رابطه‌ی متفاوت این ارقام با مخرج نسبت‌های سودآوری یعنی متوسط کل دارایی‌ها و خالص دارایی‌های عملیاتی می‌باشد، بنابراین اختلاف پایداری این ارقام، مربوط به صورت کسر نسبت‌های سودآوری یعنی سود عملیاتی نیست. بر اساس مطالب بیان شده، فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر می‌باشد.

فرضیه‌ی اول:

پایداری سودآوری تعهدی جاری با بازده دارایی‌های دوره آتی همواره کمتر از پایداری سودآوری نقدی جاری است.

فرضیه‌ی دوم:

سودآوری تعهدی و نقدی جاری با سود عملیاتی سال بعد دارای ارتباط یکسانی می‌باشند.

فرضیه‌ی سوم:

همبستگی سودآوری تعهدی جاری با متوسط دارایی‌های دوره آتی همواره بیشتر از سودآوری نقدی جاری است.

فرضیه‌ی چهارم:

پایداری سودآوری تعهدی جاری با بازده سرمایه دوره آتی همواره کمتر از پایداری سودآوری نقدی جاری است.

فرضیه‌ی پنجم:

همبستگی سودآوری تعهدی با سرمایه همواره بیشتر از پایداری سودآوری نقدی می‌باشد.

فرضیه‌ی ششم:

پایداری کمتر سودآوری تعهدی جاری با بازده سرمایه دوره آتی از مخرج بازده سرمایه نشأت می‌گیرد.

گیرد.

۶- تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

متغیرهای مربوط به بررسی تأثیرات سودآوری تعهدی و نقدی بر بازده دارایی‌ها:

۱- بازده دارایی‌ها در دوره مالی بعد (ROA_{t+1}): نسبت سود عملیاتی دوره مالی آتی به متوسط

دارایی‌های دوره مالی آتی می‌باشد که در واقع بازده کل دارایی‌ها را نشان می‌دهد.

۲- بازده خالص دارایی‌های عملیاتی دوره مالی بعد ($RNOA_{t+1}$): نسبت سود عملیاتی به خالص

دارایی‌های عملیاتی می‌باشد.

۳- سود عملیاتی: سود عملیاتی سالیانه بعد از کسر هزینه‌های استهلاک می‌باشد.

۴- متوسط مجموع دارایی‌ها (ATA): بر اساس میانگین کل دارایی‌ها در ابتدا و انتهای سال مالی

محاسبه می‌شود.

۵- نسبت سود عملیاتی سالیانه‌ی دوره مالی بعد به متوسط دارایی‌های جاری ($OPINC_{t+1}$)

۶- جریان نقدی عملیاتی (CFO_t): جریان نقدی ناشی از عملیات در دوره جاری را نشان می‌-

دهد که به صورت سود عملیاتی بعد از کسر اقلام تعهدی عملیاتی محاسبه شده به روش

غیرمستقیم نسبت به متوسط مجموع دارایی‌ها در دوره جاری تعریف می‌شود.

- ۷- ارقام تعهدی عملیاتی (ACC_t): به صورت ارقام تعهدی عملیاتی در دوره جاری و محاسبه شده به روش ترازنامه‌ای یا غیرمستقیم نسبت به متوسط مجموع دارایی‌ها تعریف می‌شود.
- ۸- بازده جاری دارایی‌ها (ROA_t): به صورت نسبت سود عملیاتی جاری به متوسط دارایی‌های جاری تعریف می‌شود.
- ۹- رشد در خالص دارایی‌های عملیاتی بلند مدت جاری ($GrLTNOA_t$): به صورت نسبت تغییرات در خالص دارایی‌های عملیاتی بلند مدت جاری به متوسط مجموع دارایی‌های جاری تعریف می‌شود.
- متغیرهای مربوط به بررسی تأثیرات سودآوری تعهدی و نقدی بر بازده خالص دارایی‌های عملیاتی:

- ۱- نسبت خالص دارایی‌های عملیاتی جاری به دوره مالی قبل ($GrNOA_t$)
- ۲- جریان نقدی عملیاتی جاری (CFO_t): به صورت نسبت جریان نقدی ناشی از عملیات بعد از کسر استهلاک و کسر ارقام تعهدی عملیاتی جاری به خالص دارایی‌های عملیاتی دوره مالی قبل تعریف می‌شود.
- ۳- ارقام تعهدی عملیاتی (ACC_t): نسبت ارقام تعهدی عملیاتی جاری به روش ترازنامه‌ای یا غیرمستقیم به خالص دارایی‌های عملیاتی دوره مالی قبل تعریف می‌شود.
- ۴- بازدهی خالص دارایی‌های عملیاتی دوره مالی بعد ($RNOA_{t+1}$): به صورت سود عملیاتی بعد از کسر استهلاک دوره مالی بعد به خالص دارایی‌های عملیاتی دوره جاری تعریف می‌شود.
- ۵- نسبت سود عملیاتی بعد از استهلاک دوره مالی بعد به خالص دارایی‌های عملیاتی دوره مالی قبل ($OPINC_{t+1}$)

۷- نتایج مورد انتظار از انجام تحقیق

بر اساس فرضیه‌های تحقیق، انتظار این است که اقلام تعهدی عملیاتی جاری نسبت به اقلام نقدی عملیاتی جاری دارای تأثیر بیشتری بر متوسط دارایی‌های یک سال مالی بعد و همچنین سرمایه‌ی به کار گرفته شده یک سال مالی بعد که مخرج کسر بازده دارایی و بازده سرمایه است، باشد. نتیجه دیگر که انتظار می‌رود این است که اگر چه اقلام تعهدی نسبت به اقلام نقدی دارای پایداری کمتری در ارتباط با بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه‌ی سال مالی بعد می‌باشند، اما دارای ارتباط یکسانی با سود عملیاتی سال مالی بعد می‌باشند.

این تحقیق می‌تواند برای مدیران اکثر شرکت‌ها به استثنای شرکت‌هایی که در زمینه‌ی تأمین مالی فعالیت دارند، مفید واقع شود. پیشتر بیان شد که مؤسسات ارائه دهنده خدمات تأمین مالی، دارای اقلام تعهدی نمی‌باشند. مدیران می‌توانند بر اساس نتایج این تحقیق، با تغییر در اقلام تعهدی، نسبت‌های سودآوری را بهبود ببخشند. کلیه‌ی سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه می‌توانند از نتایج این تحقیق در راستای اهداف سرمایه‌گذاری، بهره‌مند شوند. نتایج تحقیق برای بستانکاران، حسابداران و دانشجویان عزیز می‌تواند مفید باشد.

۸- روش تحقیق

روش انجام تحقیق در اجرای هر تحقیقی از اهمیت خاصی برخوردار است. از آنجا که هدف تحقیق بررسی رابطه‌ی اقلام تعهدی و نقدی با اجزای نسبت‌های سودآوری می‌باشد، از همبستگی، آزمون فیشر، آزمون t و آزمون wald استفاده می‌شود.

۸-۱- نوع مطالعه

بر اساس ماهیت و روش گردآوری داده‌ها، پژوهش‌های علمی را می‌توان به دو دسته کلی توصیفی و آزمایشی تقسیم نمود. پژوهش‌های توصیفی خود به پنج دسته پیمایشی^۱، همبستگی^۲، اقدام پژوهی^۳، بررسی موردی^۴ و علی مقایسه‌ای^۵ تقسیم می‌شود. نوع مطالعه حاضر، توصیفی و از نوع همبستگی بوده و مدل آماری که در این تحقیق بکار گرفته می‌شود، مدل رگرسیون چند متغیره است. در این پژوهش روابط همبستگی بین متغیرها با استفاده از روش همبستگی پیرسون برآورد می‌شود. برای مشخص کردن معنی‌دار بودن ضرایب رگرسیون از آزمون تحلیل واریانس استفاده خواهد شد.

۸-۲- روش بررسی فرضیه‌ها

در تحقیق حاضر برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها از رگرسیون چند متغیره، ماتریس-های همبستگی با استفاده از ضریب همبستگی، آزمون آماره t ، آزمون فیشر، آزمون Wald و ... استفاده شده است.

۸-۳- جامعه آماری

جامعه آماری مورد نظر در تحقیق حاضر، کلیه شرکت‌هایی می‌باشند که از سال ۱۳۷۹ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد. برای آزمون فرضیه‌ها از داده‌های ۱۲۰ شرکت پذیرفته شده در

1 -Survey Research
 2 -Correlation Research
 3 - Action Research
 4 - Case Research
 5 - Ex-Post Facto Research

بورس اوراق بهادار تهران در فاصله ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۶ استفاده شده است. سایر شرکت‌ها چون شرایط لازم را نداشتند، از نمونه حذف شدند.

۸-۴- روش و طرح نمونه برداری

در این از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران براساس معیارهای زیر نمونه‌هایی انتخاب می‌شوند:

- ۱- شرکت‌ها باید صورت‌های مالی شامل ترازنامه، سود و زیان و صورت جریان نقدی را دارا باشند.
- ۲- شرکت‌ها باید صورت جریانات نقدی را به روش ترازنامه‌ای یا غیرمستقیم دارا باشند. زیرا که برای اندازه‌گیری ارقام تعهدی و نقدی از مدل اسلوان استفاده می‌شود و پیش‌نیاز این مدل، فراهم بودن بخش عملیاتی گردش وجه نقد با رویکرد غیرمستقیم است
- ۳- شرکت‌هایی که هدف اساسی آنها خدمات تأمین مالی می‌باشد، از آنجا که فاقد ارقام تعهدی می‌باشند، حذف می‌شوند.
- ۴- شرکت‌ها باید در طول سال در بورس فعالیت داشته باشند
- ۵- سال مالی شرکت‌ها منتهی به ۲۹ اسفند ماه باشد.

۸-۵- حجم نمونه و روش محاسبه

در این تحقیق از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک استفاده شده است، بدین ترتیب که کلیه شرکت‌های عضو جامعه‌ی آماری که دارای شرایط و معیارهای فوق می‌باشند، جزء نمونه‌ی آماری قرار خواهند گرفت و آن دسته از شرکت‌هایی که واجد شرایط فوق نمی‌باشند، از نمونه حذف خواهند شد.

۸-۶- ابزار گردآوری داده‌ها

گردآوری اطلاعات در تحقیق مذکور در ۲ مرحله انجام شده است:

در مرحله‌ی اول برای تدوین مبانی نظری تحقیق از روش کتابخانه‌ای و در مرحله‌ی دوم به سایت بورس و چندین نرم‌افزار مراجعه شده است. روش کتابخانه‌ای برای تدوین نظری تحقیق به کار گرفته می‌شود و با استفاده از مرحله دوم، فرضیات تحقیق بررسی می‌شود.

داده‌های مورد نیاز جهت محاسبه متغیرهای تحقیق، از بانک‌های اطلاعاتی «تدبیر پرداز» استخراج خواهد شد. در صورت ناقص بودن داده‌های موجود در این بانک‌های اطلاعاتی، به آرشیوهای دستی موجود در کتابخانه‌ی سازمان بورس اوراق بهادار و سایت اینترنتی مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی - سازمان بورس اوراق بهادار (<http://ir.rdis.ir>) مراجعه خواهد شد.

۸-۷- ابزار تجزیه و تحلیل

تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از طریق بکارگیری آزمون‌های آماری نظیر آزمون t ، آزمون فیشر، همبستگی، آزمون wald، ضریب تعیین (R^2) و ... به کمک نرم افزارهای کامپیوتری نظیر SPSS، EXCEL و EVIEWS انجام شده است.

۱- مقدمه

محصول نهایی فرآیند حسابداری مالی، ارائه اطلاعات مالی به استفاده کنندگان درون و برون سازمانی، جهت اخذ تصمیمات اقتصادی، در قالب گزارشگری حسابداری است. بخش اصلی و با اهمیت گزارشگری مالی، ارائه صورتهای مالی است. این صورتهای مالی بایستی اطلاعات را درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری برای استفاده کنندگان صورتهای مالی ارائه کند تا آن استفاده کنندگان بتوانند با توجه به اطلاعات ارائه شده عاقلانه ترین تصمیمات را اتخاذ نمایند.

کتاری (۲۰۰۱)^۱ بیان می کند از آنجا که مدیران نمی توانند برای رسیدن به اهداف مطلوب خود وجه نقد را دستکاری کنند، اقلام تعهدی اختیاری را دستکاری می کنند که بخشی از کل اقلام تعهدی است و با این روش بازار سرمایه را گمراه می کنند. کتاری بر اساس همین مطالب بیان می کند که نتیجه تحقیقاتی که به بررسی رابطه اقلام تعهدی و نقدی با عملکرد سودآوری می پردازند، برای استخراج انتخابی اقلام تعهدی برای تغییر عملکرد سودآوری مفید می باشند.

در حال حاضر سود یکی از اقلامی است که توجه تمامی گروه‌های استفاده کننده از صورت‌های مالی را به خود اختصاص داده است. طبق تحقیقات صورت گرفته یکی از راه‌های توسعه و حل مشکلات اقتصادی جذب سرمایه‌ها و هدایت آنها به بخش‌های مولد اقتصادی است و از طرفی، با توجه به جهت گیری سرمایه‌گذاران (منطبق بر ریسک وبازده)، سرمایه‌گذاری‌ها به سمت صنایعی هدایت خواهد شد که سود بیشتر و یا ریسک کمتری داشته باشند. به همین دلیل سرمایه‌گذاران به عنوان یکی از مهمترین گروه‌های استفاده کننده از صورت‌های مالی جهت هدایت سرمایه‌های خود به سمت صنایع با بازدهی بالا، توجه خود را به رقم سود خالص به عنوان آخرین قلم اطلاعاتی صورت سود و زیان معطوف می‌دارند. علاوه بر سرمایه‌گذاران، تحلیلگران اوراق بهادار، مدیران شرکت‌ها و افرادی که در بازار سرمایه مشارکت دارند نیز بیشترین توجه خود را به رقم سود معطوف می‌دارند.

در صورتی که تجزیه و تحلیل رابطه‌ی سود با سایر متغیرها درست نباشد، منجر به گمراهی خواهد شد و در نتیجه نمی‌توان به هدف مطلوب رسید. تحقیقات گذشته (اسلون^۱، ۱۹۹۶، بارث^۲، ۱۹۹۹، کولین و هربرار^۳، ۲۰۰۰، زای^۴، ۲۰۰۱، چان، جگادیش و لاک‌نیشاک^۵، ۲۰۰۵ و سلیمان و تونا^۶، ۲۰۰۶) نشان داده‌اند که اقلام تعهدی عملیاتی جاری دارای ارتباط و همبستگی منفی با بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه سال مالی آتی دارد و همچنین اقلام نقدی عملیاتی دارای ارتباط و همبستگی مثبتی با این نسبت‌های سودآوری دوره آتی دارد. این تحقیقات به این نتیجه رسیده‌اند اقلام تعهدی جاری به این دلیل با نسبت‌های سودآوری آتی دارای ارتباط منفی است که با صورت کسر این نسبت‌ها که همان سود عملیاتی می‌باشد، دارای ارتباط منفی است.

بر اساس نتایج این تحقیقات، مدیران شرکت‌ها اقلام تعهدی عملیاتی را کاهش می‌دادند تا سود عملیاتی را بیشتر نشان دهند، زیرا همانطور که بیان شد، این تحقیقات اختلاف پایداری کمتر اقلام

1- Sloan

2- Barth

3- Collins & Hribar

4- Xie

6- Chan, Jegadeesh & Lakonishok

7- Soliman & Tuna

تعهدی عملیاتی جاری نسبت به ارقام نقدی عملیاتی جاری با نسبت‌های سودآوری را به صورت کسر این نسبت‌ها نسبت می‌دادند، در نتیجه با دستکاری اجزای سودآوری تعهدی، کل مبلغ سود را دستکاری می‌کردند و به دنبال آن مهمترین ویژگی سود یعنی کیفیت سود کاهش می‌یافت که پیامد آن در سطح گسترده چیزی جز گمراهی تصمیم‌گیرندگان و مخصوصاً سرمایه‌گذاران در داد و ستد سهام یک شرکت را به دنبال نداشت (جنیفر فرانک و میشاییل اسمیت، ۲۰۰۷).^۱

تحقیقات گسترده‌ای در ارتباط با عوامل تأثیرگذار بر کیفیت سود انجام شده است که یکی از این تحقیقات اثبات کرده است که با کمک ارقام تعهدی عملیاتی، سود به خوبی می‌تواند عملکرد شرکت را پیش‌بیند کند (دچو ۱۹۹۴، دچو و دیچو ۱۹۹۸ و لیو، نیسیم و توماس ۲۰۰۲)^۲، پس بر اساس نتیجه این تحقیقات که نمونه‌ای از آن ذکر شد، برای بهبود در پیش‌بینی عملکرد شرکت و اتخاذ راهکارهای منطقی برای رسیدن یا اصلاح عملکرد پیش‌بینی شده باید ارقام تعهدی عملیاتی به درستی محاسبه شده و دستکاری نشود.

همانطور که بیان شد نتیجه‌گیری این افراد بر این اساس بود که از آنجا که افزایش ارقام تعهدی عملیاتی جاری باعث کاهش بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه سال آتی می‌شود، پس این سود است که دارای رابطه معکوس با ارقام تعهدی می‌باشد، بنابراین نتیجه گرفته بودند که با افزایش ارقام تعهدی جاری، سودآوری عملیاتی دوره بعد کاهش خواهد یافت و این پیشنهاد را داده بودند که مدیران برای رسیدن به بیشترین بازده از دارایی‌ها و سرمایه باید ارقام تعهدی جاری را تا حد ممکن از طریق استخراج انتخابی ارقام تعهدی اختیاری کاهش دهند تا سودآوری عملیاتی افزایش یابد و نسبت‌های سودآوری بهبود یابند و در نتیجه مدیران با این دستکاری ارقام تعهدی نه تنها کیفیت سود را کاهش می‌دهند، نمی‌توانند عملکرد شرکت را به درستی برآورد کنند.

1- Jennifer Francis & Michael Smith, 2007

2- Dechow 1994, Dechow & Dechow 1998 & Lio, Nissim & Thomas, 2002

تحقیقات متعددی در ارتباط با رابطه ارقام تعهدی و نقدی عملیاتی و سایر عوامل تأثیرگذار بر کیفیت سود انجام شده است که در بخش پیشینه تحقیق به این تحقیقات اشاره شده است تا اهمیت این مطلب که دستکاری ارقام تعهدی عملیاتی بر اساس نتایج تحقیقاتی که به اشتباه بیان کرده‌اند که ارقام تعهدی عملیاتی دارای اثر معکوس بر سودآوری آتی دارد، تا چه میزان می‌تواند کیفیت سود را کاهش دهد و منجر به تصمیم‌گیری اشتباه تمامی ذینفعان خواهد شد.

از آنجا که ارقام تعهدی عملیاتی در دارایی‌های آخر سال ظاهر می‌شوند اما ارقام نقدی عملیاتی به دلیل استفاده‌ی مدیر و شرکت برای بازپرداخت بدهی‌ها و سود تقسیمی تعهد شده برای پرداخت و سایر پرداخت‌ها، در دارایی‌های آخر سال نمایان نمی‌شوند، به این نتیجه می‌رسیم که همبستگی قوی ارقام تعهدی با سمت راست ترازنامه باعث کاهش بازده دارایی‌ها و بازده خالص دارایی‌ها می‌شود.

اختلاف پایداری ارقام تعهدی و نقدی عملیاتی جاری با نسبت‌های سودآوری سال آتی به دلیل اختلاف همبستگی این ارقام با مخرج این نسبت‌ها می‌باشد و ارتباطی با سود عملیاتی ندارد و نباید نتیجه گرفت که ارقام تعهدی عملیاتی جاری دارای اثر معکوس بر سودآوری عملیاتی سال بعد دارد، بنابراین برای اثبات این مطالبی که بیان شد، باید به این نتیجه برسیم که ارقام تعهدی عملیاتی جاری و سمت راست ترازنامه دارای ارتباط معادل با هم و ارتباط منفی با نسبت‌های سودآوری دارند.

نظر به توجه و تأکید زیاد گروه‌های استفاده‌کننده از گزارش‌های مالی بر روی سود، مدیران شرکت‌ها سعی می‌کنند تا رقم اعلام شده سود که در غالب صورت‌های مالی ارائه می‌شود را با اختیاراتی که دارند تحت تأثیر قرار می‌دهند و رقم سود اعلام شده را با توجه به شرایط و اهداف حاشیه‌ای که در سر می‌پروراند تغییر دهند. این اعمال نظر مدیریت کیفیت سود را متأثر ساخته و از آن می‌کاهد، زیرا همانطور که مدیریت سود را افزایش می‌دهد، ارقام تعهدی افزایش یافته و سود بر جریان نقدی فزونی می‌یابد و هرچه فاصله سود و جریان نقدی افزایش یابد کیفیت سود کاهش می‌-

یابد (کنان، ۲۰۰۱)^۱. مطالعات نشان می‌دهند که مدیران از طریق انتخاب سیاست‌های خاص حسابداری، اعمال قضاوت، تغییر در برآوردهای حسابداری و مدیریت ارقام تعهدی، سودهای گزارش شده را تعدیل می‌کنند و به همین دلیل سود گزارش شده با سود واقعی فاصله گرفته و از عینیت کافی برخوردار نخواهد بود. در همین راستا پژوهشگران بسیاری به بررسی آثار و نتایج این عدم عینیت سود حسابداری پرداخته‌اند.

این مطالب بیان شد که به اهمیت سود و تحقیقات فراوانی که در ارتباط با رابطه سود با سایر ارقام و متغیرها که معروفترین این متغیرها ارقام نقدی و تعهدی می‌باشد، پی برده شود. اما تا کنون عملکرد سودآوری کمتر مورد توجه قرار گرفته است. از اینرو بر آن شدیم که به رابطه بین ارقام تعهدی و نقدی با عملکرد سودآوری که در مطالعات گذشته به صورت نسبت سود عملیاتی به متوسط دارایی‌ها و همچنین به صورت نسبت سود عملیاتی به سرمایه توسط اسلون (۱۹۹۶)^۲ تعریف شده، پردازیم. از آنجا که متغیرهای اساسی در این تحقیق ارقام تعهدی، ارقام نقدی، سود، دارایی و سرمایه به کار گرفته می‌باشد، هر آنچه مطلب که بتواند برای استفاده‌کنندگان مفید واقع گردد، در ادامه می‌آید.

از آنجا که هیلی و والن (۱۹۹۹) نشان دادند که استخراج انتخابی ارقام تعهدی عملیاتی باعث کاهش شدید کیفیت سود می‌شود، تحقیقات مرتبط با کیفیت سود و عوامل مؤثر بر آن در این فصل به صورت جامع ذکر شده است. جنیفر و اسمیت (۲۰۰۷) نشان دادند که یکی از دلایل اختلاف پایداری بین ارقام تعهدی و نقدی عملیاتی جاری با سود عملیاتی دوره آتی به خاطر وجود ارقام تعهدی غیر عادی می‌باشد که باعث انحراف رو به بالا برای ارقام تعهدی و انحراف رو به پایین برای ارقام تعهدی می‌شود. بنابر اهمیت اساسی ارقام تعهدی غیر عادی بر نتایج تحقیق، در این فصل نحوه تأثیر ارقام تعهدی غیر عادی بر نتایج و همچنین تحقیقات مرتبط با ارقام تعهدی غیر عادی پرداخته شده است.

۲- ابزارهای اندازه‌گیری عملکرد واحد تجاری

اسلون (۱۹۹۴) برای اولین بار عملکرد واحد تجاری را به صورت نسبت سود عملیاتی به متوسط دارایی (بازده دارایی) و نسبت سود عملیاتی به سرمایه (بازده سرمایه) تعریف کرد. همانطور که گفته شد، یکی از مهمترین مواردی که توسط استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی مورد توجه است، ارزیابی عملکرد واحد تجاری است، سه مورد از گزینه‌هایی که در صورت‌های مالی ارائه می‌گردد و جهت ارزیابی عملکرد مورد استفاده تحلیلگران مالی قرار می‌گیرد یکی خالص وجوه نقد دریافتی و دومی سود حسابداری است که به عنوان ابزارهای ارزیابی عملکرد واحد تجاری مورد توجه قرار می‌گیرد و دیگری نسبت‌های سودآوری می‌باشد که در زیر به توضیح آنها می‌پردازیم و نشان می‌دهیم که مورد سوم که نسبت‌های سودآوری می‌باشد، معیار بهتری خواهد بود. در کل ابزارهای اندازه‌گیری عملکرد به سه دسته تقسیم می‌شود که شامل وجه نقد، سود و نسبت‌های سودآوری می‌باشد. مزایا و معایب هر کدام از این ابزارها در ادامه توضیح داده می‌شود.

۲-۱- خالص وجوه نقد دریافتی، ابزاری برای اندازه‌گیری عملکرد

به اعتقاد یون و میلر (۲۰۰۲)^۱، از آنجا که وجوه نقد حاصل از عملیات یکی از عواملی است که در واحد تجاری کمتر می‌تواند مورد دستکاری مدیریت قرار گیرد، بنابراین معیار واقعی‌تری از عملکرد اقتصادی واحد تجاری است. یکی از ابزارهای اندازه‌گیری عملکرد شرکت‌ها، خالص وجوه دریافتی است. اما لازم به ذکر است که استفاده از این معیار همواره نمی‌تواند مفید واقع شود زیرا همانطور که می‌دانیم خرید، تولید، فروش و سایر عملیات واحد تجاری معمولاً همزمان با دریافت یا پرداخت وجه نقد نیست. واحد تجاری بر روی جریان نقدی سرمایه‌گذاری می‌کند تا بازدهی برای شرکت حاصل

1- Yoon & Miller

شود. ولی معمولاً سرمایه‌گذاری وجه نقد با کسب بازده آن همزمان نمی‌باشد، بطور کلی امروز اغلب فعالیت‌های مدرن تجاری به صورت اعتباری است و فعالیت‌های تجاری معمولاً قراردادهای مالی و فرآیند تولید و بازاریابی پیچیده‌ای دارند (هیات تدوین استانداردهای حسابداری مالی ۱۹۸۷)^۱. از آنجایی که همواره بدست آوردن منافع اقتصادی و یا از دست دادن منابع همزمان با جریان نقدی نمی‌باشد، خالص وجوه نقد دریافتی یک معیار پرخطا برای اندازه‌گیری نتیجه عملکرد واحد تجاری است. بنابراین گزارش خالص وجوه نقد دریافتی برای ارزیابی عملکرد در فواصل زمانی معین سودمند نمی‌باشد (دچو، ۱۹۹۴، ص ۴)^۲.

۲-۲- سود حسابداری ابزاری دیگر برای اندازه‌گیری عملکرد

همان طور که اشاره شد، همواره بدست آوردن منافع اقتصادی و یا از دست دادن منابع همزمان با جریان نقدی مبادله‌ی مربوط نمی‌باشد. (دچو و دیچو، ۲۰۰۲)^۳ این عدم تقارن زمانی مبادلات بین واحد تجاری، و طرف تجاری ضرورت ایجاد ابزاری برای گزارش صحیح عملکرد واحد تجاری، در زمان‌های مشخص را بوجود می‌آورد. (دچو، ۱۹۹۴) برای رفع نقص‌های خالص وجوه دریافتی هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی بین‌الملل، سیستم حسابداری تعهدی را معرفی می‌کند و اصول پذیرفته شده حسابداری، به کمک سیستم تعهدی، ابزارهای اندازه‌گیری عملکرد را بهبود می‌بخشد. به این صورت که زمان شناسایی جریان نقد را در سود تغییر می‌دهد، و دو اصل با اهمیت را برای محاسبه سود معرفی می‌کند که عبارتند از:

- اصل شناسایی درآمد.
- اصل تطابق

1- FASB, 1978, para. 44. 45

2- Dechow

3- Dechow and dichev